

LINGUISTIC STUDIES. МОВОЗНАВСТВО

УДК 81'367.63:316.4

<https://doi.org/10.31548/philolog2021.03.006>

СИНТАКСИЧНА ВАРІАНТНІСТЬ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ НА ТЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ДИНАМІКИ

В. Д. ШИНКАРУК, доктор філологічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: vashyn2010@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-8589-4995>

С. В. ХАРЧЕНКО, доктор філологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: lucynka@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0001-9336-1259>

Анотація. У статті розглянуто мовну варіантність загалом і синтаксичну зокрема в аспекті синтаксичної норми, зважаючи на соціальні процеси. Окреслено причини виникнення синтаксичної варіантності української літературної мови. Зазначено, що синтаксичні варіанти є одним із засобів формування синтаксичної норми, вони варіанти засвідчують вдосконалення й урізноманітнення граматичного ладу української мови. Синтаксичні варіанти конкурують між собою. «Перемогу» здобуває той варіант, що найзручніший, найпридатніший і доречний за конкретних умов спілкування (внутрішній чинник змін) і/або для якого створено сприятливі умови (зовнішній вплив на мову).

Дієслівне керування репрезентує національну своєрідність української мови. Предметом неоднозначного витлумачення були і є ті відмінкові форми керованих слів, що становлять труднощі в українському слововживанні протягом XX – початку XXI ст. і/або були відмінні від російської синтаксичної норми. Вони стали навіть знаряддям ідеологічної боротьби в 30 – 80-ті роки XX ст., у зв'язку із чим деякі норми дієслівного керування зазнали безпідставного корегування.

У використанні варіантів дієслівного керування наприкінці XX – початку XXI ст. на тлі соціальної динаміки простежуємо нові явища: варіантний ряд розширюється через появу нових або тих синтаксичних конструкцій, що їх вважають питомішими і прийнятнішими для української мови (це переважно реактуалізовані синтаксичні конструкції).

Ключові слова: варіантність, синтаксичний варіант, синтаксична норма, дієслівне керування.

Актуальність дослідження. Однією із характерних рис літературної норми називають варіантність. На початку XX ст. О. Курило писала: «Кожна мова виявляє своїми кращими представниками слова певну властиву даній нації звичку думати, що витворилася як на даних з оточення, як і на суб'єктивних авторових рисах у мові. Суб'єктивізм той кристалізує, шліфує, словом, стилізує народню мову. Це і є лінгвістичний смак даної особи, її чуття мови. І те чуття мови йде в наших кращих представників слова здебільшого одним шляхом: воно висовує своє, одмітне» [4, с. 15]. Інакше кажучи, варіантність і синонімія допомагають мовцєві розв'язати щонайменше два завдання: *комунікативне* (прагматичне), тобто повідомити щось і досягнути певного результату, ілюкутивного і перлюкутивного ефектів, *експресивне* (мовець має можливість виразити свій внутрішній світ, перетворити

своє внутрішнє на зовнішнє, удоступнити його для сприйняття іншою людиною).

Складність вивчення синтаксичної варіантності визначена тим, що синтаксичні одиниці (конструкції) можна витлумачувати щонайменше в трьох площинах: їх характеризують семантично, синтаксично та комунікативно.

Стан дослідження. Варіантність як мовне явище вивчають різносторонньо, наприклад, із позицій загального мовознавства, культури мови, історії мови, стилістики, міжкультурної комунікації. Її витлумачують також і з соціолінгвістичного погляду, оскільки різні мовні варіанти актуалізують залежно від соціальних відмінностей між носіями мови і залежно від особливостей умов спілкування.

Варіантність трактують із двох протилежних поглядів: «як недолік мови, аномальне явище, а з іншого – як

фундаментальну властивість мови, підкреслюючи, що здатність до варіантності є тією властивістю, що без неї не можливі зміни в мові та її розвиток, як об'єктивний наслідок мовної еволюції, обов'язковому атрибутів живої літературної мови» [14, с. 372]. Зрештою, і питання норми виникає тоді, коли в мовній системі наявні варіанти засобів позначення того самого і з'являється потреба обирати, зважаючи на комунікативно-релевантні обставини. Мовець сьогодні обирає або між нормативними варіантами, або між потенційним (узуальним) і нормативним (у донормативний період мови – між ненормативними). Крім того, варіантність, на думку М. А. Жовтобрюха, має й прикладне значення, адже забезпечує одну з комунікативних ознак мови – різноманітність: «Питання норми пов'язується з існуванням у мові не одного, а кількох однозначних або синонімічних елементів, що перебувають в опозиції до інших однорідних елементів її системи. Варіантність норми дозволяє кожному мовцеві добирати саме ті її засоби, з допомогою яких він може якнайкраще висловити свої думки і почуття» [2, с. 56].

Підтримував погляди М. Жовтобрюха, і В. Русанівський, за спостереженнями якого, «досить широкі можливості для варіювання семантики дає синтаксис: одну й ту ж думку можна передати багатьма конструкціями: *я дістаю наказу – мені наказали – мені наказано* і т. д.» [6, с. 64], а тому, незважаючи на те, що літературна норма тяжіє до стабільності, консервативності, вона приймає функціонування варіантів конкретної синтаксичної конструкції як виразника певного синтаксичного значення. Натомість Л. А. Булаховський уважав синтаксичну варіантність негативним явищем у літературній мові, що виникло під впливом різних діалектів, і зазначав, що воно «буде усунено в процесі дальшого нормування літературної мови» [5, с. 14-15]. На сучасному етапі розвитку мовознавчої думки варіантність визначають «рушієм мовного розвитку й результатом інтелектуально-комунікативної діяльності мовців» [3, с. 129].

Мета цієї розвідки – розглянути динамічні процеси в синтаксичній варіантності (на прикладі дієслівного керування дієслів мовлення, розумової діяльності, інформування).

Виклад основного матеріалу.

Синтаксична варіантність – цікаве й одночасно складне явище в українській літературній мові, тому що, з одного боку, конкурують між собою традиційна синтаксична норма й нові узуальні моделі поєднання слів, а з іншого – подекуди наявні варіанти потребують корегування як неправильні, насажені в радянський період.

Варіантність – явище не універсальне,

але характерне для різних мовних рівнів. Л. В. Струганець відзначає, що можливість кількох нормативних реалізацій у кожній мові закладена в особливостях її системи і структури, але сама поява таких реалізацій цілком залежить від особливостей функціонування мови в певному соціумі, від складу і структури цього суспільства [9].

Поява та існування такої властивості мовної системи як варіантність зумовлені дією і внутрішніх (закон аналогії; асиметрія знака; багатоманітність структурних потенцій мовної системи та її історична змінюваність; прагнення до мовної економії та врізноманітнення висловлення; «старіння» мовної норми і поява синтаксичних новотворів; гетерогенність літературних різновидів) і зовнішніх чинників (мовні контакти в діяхронії і синхронії, дифузність літературної мови і територіальних та соціальних діалектів, мовна політика, синтаксичний варіант як ознака престижності тощо).

Синтаксичні варіанти – функційно тотожні одиниці, відмінні між собою регулярним незбігом граматичної форми; спрямовані на спільність комунікативної інтенції. Важливим критерієм кваліфікування двох синтаксичних конструкцій як варіантних є і матеріальний (лексичний) збіг головного компонента (граматичного центру) словосполучень [9].

Дві синтаксичні конструкції витлумачують як варіантні, якщо для них характерні граматична системність; регулярна взаємозамінність; функційна еквівалентність граматичного значення в межах взаємозамінних контекстів; однорідність порівнювальних синтаксичних конструкцій.

І. Р. Вихованець називає синтаксичними варіантами співвідносні конструкції з абсолютно тотожним значенням [1, с. 22]. На думку О. О. Тараненка, синтаксичні варіанти – «тотожні значенням (з можливими логіко-комунікативними відтінками, зокрема при зміні порядку слів, логічного наголосу та актуального членування речення) різновиди тієї самої моделі при певних модифікаціях її граматичної форми або граматичної форми одного з компонентів» [10 с. 63], а О. О. Селіванова вважає, що синтаксичні варіанти репрезентовані різною модифікацією структурних і позиційних схем речення або структур семантично тотожного словосполучення [7, с. 57]. Усі наведені визначення синтаксичних варіантів хоч і прямо не засвідчують наявності конкретного інваріантного синтаксичного значення (як конструкта, вихідного пункту, певного віртуального образу), проте підтверджують його існування, а також те, що синтаксичні варіанти виражають одне синтаксичне значення (денотат) без додаткових змістових відтінків (конотат) [13, с. 180]. Інакше кажучи,

синтаксичні варіанти – репрезентанти певного інваріантного синтаксичного значення, утілення модифікацій інваріантної синтаксичної конструкції.

Глобалізаційні процеси, безбар'єрність простору, активні політичні процеси (з-поміж яких і зміна мовної політики, використання мовних питань як засобу боротьби з політичними опонентами тощо) в Україні впродовж останніх 30-ти років, а також мовна практика детермінувала один із синтаксичних варіантів, тобто спостерігаємо «рух» у бік витіснення старого варіанта новим або «рух» у бік витіснення нового варіанта старим, адже розвиток норми передбачає тимчасове співіснування елементів і вибір одного з них.

Крім того, у межах синтаксичної варіантності увиразнилися дві тенденції: 1) поповнення ряду синтаксичних синонімів актуалізованими питомішими і прийнятнішими для української мови синтаксичними конструкціями; 2) нормативно-стилістичну диференціацію синтаксичних варіантів. Названі тенденції характерні і для дієслівного керування.

Потенційно предметом різноаспектного розгляду були і є ті відмінкові форми керованих слів, що становлять труднощі в українському слововживанні протягом ХХ – початку ХХІ ст. До таких форм зараховують граматичні форми іменників, що позначають *об'єкт* (предмет чи істота, на які спрямовано дію, процес або які охоплює стан); *адресата* (назва істоти або назва сукупності істот, на користь або на шкоду яких відбувається дія); *знаряддя*, за допомогою якого виконують дію; *засіб*, з якого виготовляють щось або який є допоміжним матеріалом для виконання дії; *місцеперебування* істоти або предмета; *шлях руху*; *вихідний пункт руху*; *кінцевий пункт руху* [СДК, с. 8].

На основі праць мовознавців, присвячених керуванню (здебільшого дієслівного) в українській літературній мові, власних спостережень визначено лексико-семантичні групи, дієслова яких становлять труднощі в сучасному українському слововживанні і/або зазнали змін [13, с. 336–337], з-поміж яких і дієслова мовлення, розумової діяльності, інформування, наприклад: *говорити*, *повідомляти*, *сповіщати*, *мовити*, *думати*, *забувати*, *розповідати*, *промовляти*, *казати*, *молитися* та ін.

Розглянемо динаміку вияву дієслівного керування на прикладі дієслова «говорити».

Підтвердженням російсько-української мовної взаємодії в бік наближення до російського синтаксису З. М. Терлак вважає, окрім інших, розвиток варіантної конструкції «про + Зн. в.» (*говорити про мир*) поряд із конструкцією «за + Зн. в.» (*говорити за мир*) [11, с. 496]. Як варіантні О. Н. Синявський уживав обидві

конструкції в «Нормах української літературної мови: *Та тільки й це, зорове й графічне, розрізнення прикметників не дозволяє говорити за два роди закінчень звукових в українських прикметниках і Та хоч лад слів у нас взагалі й вільний, все ж можна говорити про звичайний, себто більше поширений лад, і лад менше поширений* (О. Синявський). Уживані вони й в мовленні інших авторів, що писали в різних стилях: – *На тій самій, білявій... Ох, я не можу про це спокійно говорити! Сам розумієш — любов... і Тут він мав право заговорити хоч би й за гроші, а що лотерея на користь безпритульним не тішилась надто великою увагою публіки, гарненька продавщиця зустріла хлопця вельми ласково* (В. Підмогильний); *Але найвиразніше й більш рішуче про необхідність живої мови в церкві навчає апостол Павло в своїм першому посланні до коринфян; про це він говорить* в гл. XII, XIII, і XIV (І. Огієнко); *Коли так плутають професори, що ж тоді говорити про широкі маси!* (І. Огієнко); *Переглядаючи справу українську на запитання комітета міністрів, Академія Наук, головно уважала на два питання, тому що про се говорить* ся часто невірно і баламутно... (М. Грушевський).

Проте поступово під дією зовнішніх чинників (зокрема цілеспрямованої мовної політики з наближення лексичних і граматичних рис української мови до російської) у мовній практиці кількісно стала переважати синтаксична конструкція «говорити + про + Зн. в.»: – *Слухай, ну скільки вже можна про це говорити. Побачиш, цього разу все буде гаразд...* (Н. Сняданко); *Йому, видно, хотілося зараз говорити і говорити про неї, далеку кохану дівчину, говорити хоч у простір, наче вона десь могла почути його мову* (О. Гончар); *А про Андрійчикову молодицю можна би й не говорити* (М. Матіос); *Тепер мені нема про що говорити*, – звівся з колодки *Святоша* (Вал. Шевчук); – *Мовчать! Він буде мені говорити про честь! Нащо ти набірюєш на Запорожця?* (О. Довженко).

Вільне конкурування синтаксичних конструкцій «говорити + про + Зн. в.» і «говорити + за + Зн. в.» підтверджує й аналіз мови будь-якого джерела першої половини ХХ ст.: *Дуже близько віддавши початок, де говориться про її всемогутність*, – у другій половині перекладач самостійно розвиває ідеї оригіналу (О. Маслова); *Немає потреби говорити за імпресіоністичність, недостатню наукову базу й непевність лінгвістичних підстав Гонорського* (В. Дроздовський); *Думка про те, що тут Мазепа говорить за Сильвестра*

кн. Святополк-Четвертинського, ігумена на той час Старо-Четвертинського монастиря на Волині (Письма и бумаги имп. Петра Великого, II, 575), мабуть помилкова (О. Оглоблін); Я дозволю собі подати її тут і відзначу разом, що після полеміки проти деяких моїх тверджень Ягіч вже **не говорить про походження** глаголиці з грецького мінускула, а лиш уважає цей мінускул за головне джерело глаголиці, проти чого й я не заперечував і не заперечую і Те, що перш за все наводить П., як психологічний доказ, **говорить не за теорію П., а проти неї** (М. Грунський).

Усунення синтаксичної конструкції «говорити + за + Зн. в.» в другій половині ХХ ст. з активного вжитку призвело до того, що в багатьох словниках цю форму не зафіксовано або подано із позначкою розм. Це дало підстави О. Співаку висловити припущення про подальший занепад розглядуваної конструкції: «...незважаючи на тривалу традицію вживання в українській мові та досить широку діалектну базу, ця форма, мабуть, приречена на подальше витіснення за межі літературної норми. Великою загрозою її існуванню (крім думки, що вона – діалектизм) є зворотний вплив російської мови. Інакше кажучи, форма за + Зн., припинивши з української мови в суміжні російські діалекти і просторіччя, тепер настільки широко в них уживається, що багато українських мовознавців сприймає її як русизм. З іншого боку, цілком можливо, що згодом конструкція за + Зн. втратить свій розмовний нейтральний характер і стане елементом просторіччя – зниження літературної мови» [8, с. 68].

Однак мовна практика зберігає цю національно марковану синтаксичну конструкцію: *У Києві почали говорити за проїзд у метро по 6 гривень* (<http://ua24ua.net>); *Мені важко говорити за вибори* (Розм.); – *Не через тебе – із серця, – обізвав його Олівер. – Ну, годі, не смій мені більше говорити за те. Стережись!* (Ч. Діккенс; переклад В. Черняхівської); *Ткаченкові соромно говорити за дороги області* (<http://vechirka.net/social/item/3137>).

Прескриптивності кожній зміні надає її лексикографічна закріпленість. 2017 року вийшов друком «Словник дієслівного керування», що його підготували Л. Колібаба і В. Фурса. Ця наукова, академічна праця – унікальна й виважена, оперта на здобутки теоретичного і прикладного українського мовознавства і мовну практику. Словник став першою спробою повернути до активного вжитку органічні для української мови синтаксичні конструкції, але вилучені і майже забуті в радянських період. Інше, не менш важливе й актуальне видання – «Словник української мови» у 20 томах, що над ним працює колектив Українського мовно-інформаційного фонду НАН України (на разі видруковано 11 томів (від А до ОЯСНЮВАТИ); словникові статті всіх томів у вільному доступі на порталі фонду). Порівняймо граматичні форми керованих слів (об'єкт) до дієслів мовлення, розумової діяльності, інформування, що їх подають названі словники, а також «Словник української мови» в 11 томах і «Словники України on-line» (які також наявні у вільному доступі на мережі Інтернет).

Таблиця 1

Окремі вияви дієслівного керування у словниках початку ХХІ ст.

Дієслово	СУМ 11	СУ	СДК	СУМ 20
говорити	про що-небудь	про кого, що	про (за, розм) кого, що	про кого, що
думати	про кого — що, за кого — що, розм. об (о) кім — чім	про кого — що,	про (за, розм) кого, що	про кого — що, за кого — що, розм. об (о) кім — чім
забувати	кого-, що-небудь; про кого-, що-небудь	–	про (за, розм) кого, що	кого, що, про кого – що
казати	що-небудь; про що-небудь	про кого-, що-небудь	про (за, розм) кого, що	що, розм. чого
мовити	–	про кого, що	–	про кого, що
молитися	кому, чому, перед ким – чим, до кого	–	про (за, розм) кого, що	кому, чому, перед ким – чим, до кого
повідомляти	про що-небудь	про кого, що	про кого, що	
розмовляти	–		про (за, розм) кого, що	
розповідати	про кого-, що-небудь	про кого-, що-небудь	про кого, що	

Відновні процеси, що відбуваються в системі дієслівного керування і які відбиває мовна практика, як свідчать дані таблиці, зафіксовано тільки в одному словнику – «Словнику дієслівного керування». Така лексикографічна практика не тільки не усуває варіантності, але й заважає «повернути до вжитку ті форми, що були і є в прескрипціях української мови, але стали функціонально обмеженими, забороненими або й вилученими з ужитку» [12, с. 63], адже віртуальна, миттєва доступність трьох інших словників (СУМ 11, СУ, СУМ 20) сприятиме пропагуванню й надалі тільки однієї керованої форми 3н. в. – *про кого, що* – і гальмуватиме відновні процеси *і/або* конкурування наявних варіантів.

Висновки. Синтаксичні варіанти засвідчують вдосконалення й урізноманітнення граматичного ладу української мови. Синтаксичні варіанти конкурують між собою. «Перемогу» здобуває той варіант, що найзручніший, найпридатніший і доречний за конкретних умов спілкування (внутрішній

чинник змін) *і/або* для якого створено сприятливі умови (зовнішній вплив на мову).

Дієслівне керування репрезентує національну своєрідність української мови. Предметом неоднозначного витлумачення були і є ті відмінкові форми керованих слів, що становлять труднощі в українському слововживанні протягом ХХ – початку ХХІ ст. *і/або* були відмінні від російської синтаксичної норми. Вони стали навіть знаряддям ідеологічної боротьби в 30 – 80-ті роки ХХ ст., у зв'язку із чим деякі норми дієслівного керування зазнали безпідставного корегування

У використанні варіантів дієслівного керування наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. на тлі соціальної динаміки простежуємо нові явища: варіантний ряд розширюється через появу нових або тих синтаксичних конструкцій, що їх вважають питомими і прийнятнішими для української мови (це переважно реактуалізовані синтаксичні конструкції).

Список використаної літератури

1. Вихованець І. Р. Варіантність і синоніміка синтаксичних одиниць. Культура слова. 1972. Вип. 6. С. 21–28.
2. Жовтобрюх М. А. Про один теоретичний аспект культури української мови. Мовознавство. 1967. № 3. С. 55–64.
3. Кульбабська О. Варіантність синтаксичних конструкцій в українських паралельних перекладах Біблії. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : зб. наук. праць / відп. ред. Л. М. Марчук. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. Вип. 42 : Філологічні науки. С. 128–133.
4. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 303 с. (передрук видання 1925 р.).
5. Курс сучасної української літературної мови: у 2 т. [за ред. Л.А. Булаховського]. Київ: Рад. школа, 1951.
6. Русанівський В. М. Варіантність норми. Українська мова: енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Вид-во «Укр. енцикл.» імені М. П. Бажана, 2004. С. 63–64.
7. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
8. Співак О. Стилїстичні особливості вживання прийменника *за* як еквівалента *про* при дієсловах мовлення та розумової діяльності. Мовознавство. 1996. № 6. С. 65–68.
9. Струганець Л. Динаміка лексичних норм

української літературної мови ХХ століття. Тернопіль : Астон, 2002. 352 с.

10. Тараненко О. О. Тлумачний словник. Українська мова: енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» імені М. П. Бажана, 2004. С. 688–689.

11. Терлак З. Синтаксичні кальки в аспекті норми. Вісник Львівського університету. Серія: Філологічна. 2004. Випуск 34, ч. II. С. 498–503.

12. Фурса В. Дієслівне керування на тлі граматичних норм української літературної мови початку ХХІ сторіччя. Граматичні читання – Х: Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції 16–17 травня 2019 року / Донецький нац. ун-т імені Василя Стуса; наук. ред. А. П. Загнітко. Вінниця: ТОВ «Твори», 2019. С. 59–65.

13. Харченко С. Синтаксичні норми української літературної мови ХХ – початку ХХІ ст. : монографія; [відп. ред. К. Г. Городенська]. Київ : Міленіум, 2017. 417 с.

14. Шварцкопф Б. С. Колебание нормы: его сущность и статус в культурно-речевом и теоретическом плане. Словарь и культура русской речи. Москва, 2001. С. 364–381.

Список джерел та їх умовних скорочень

СДК — Словник дієслівного керування / Лариса Колібаба, Валентина Фурса. Київ: Либідь, 2017. 656 с.

СУМ 11 — Словник української мови: в 11 т. Київ: Наук. думка, 1970 – 1980.

СУМ 20 — Словник української мови: у 20 т.

(Томи 1-11 (А-ОЯСНЮВАТИ)) [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=1&page=0>

СУ — «Словники України on-line» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>

References

1. Vykhovanets, I. R. (1972). Variantnist i synonymika syntaksychnykh odyntys [Variance and synonymy of syntactic units]. Culture of the word. 6, P. 21–28.
2. Zhovtobriukh, M. A. (1967). Pro odynt teoretychnyi aspekt kultury ukrainskoi movy [On one particular theoretical aspect of Ukrainian language culture] Linguistics. 3, P. 55–64.
3. Kulbabska, O. (2016). Variantnist syntaksychnykh konstrukttsii v ukrainskykh paralelnykh perekladakh Biblii [Variance of syntactic constructions in the Ukrainian parallel translations of the Bible]. Scientific works of Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ohienko. Philological sciences. Kamianets-Podilskyi: Aksioma. 42, P. 128–133.
4. Kurylo, O. (2004). Uvahy do suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy: [Attention to the modern Ukrainian literary language]. Publishing house of Solomiia Pavlychko "Osnovy". Kyiv. 303 p. (reprinted in 1925).
5. Kurs suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy [Course in the modern Ukrainian literary language]. In 2 volumes [Edited by Bulakhovskyi L. A.]. (1951). Soviet school. Kyiv.
6. Rusanivskyi, V. M. (2004). Variantnist normy [Variance of norm]. Ukrainian language. Encyclopedia. Publishing house Ukrainian encyclopedia named after M. P. Bazhan. P. 63–64.
7. Selivanova, O. (2006). Suchasna lnhvystyka: terminolohichna entsyklopediia. [Modern linguistics: terminological encyclopedia]. Dovkillia-K. Poltava. 716 p.
8. Spivak, O. (1996). Stylistychni osoblyvosti vzhivannia prymennyka za yak ekvivalenta pro pry diieslovakh movlennia ta rozumovoi dialnosti [Stylistic peculiarities of using preposition za as an equivalent of preposition pro at the verbs of speech and cognition]. Linguistics. 6. P. 65–68.
9. Struhanets, L. (2002). Dynamika leksychnykh norm ukrainskoi literaturnoi movy XX stolittia [Dynamics of lexical norms of Ukrainian literary language in XX century]. Ternopil: Aston. 352 p.
10. Taranenکو, O. O. (2004). Tlumachnyi slovnyk [Dictionary]. Ukrainian language: encyclopedia. Publishing house Ukrainian encyclopedia named after M. P. Bazhan. P. 688–689.
11. Terlak, Z. (2004). Syntaksychni kalky v aspekti normy [Syntactic calques in the context of norm]. Herald of Lviv University. Philological series. Lviv. 34 (2), P. 498–503.
12. Fursa, V. (2019). Diieslivne keruvannia na tli hramatychnykh norm ukrainskoi literaturnoi movy pochatku XXI stolittia [Verb government in the context of grammatical norms of literary languages in the early XXI century]. Grammatical readings – X: Proceedings of the International scientific-theoretical conference on May 16–17, 2019. Donetsk National University named after Vasyl Stus. Vinnytsia "Tvory" Ltd. P. 59–65.
13. Kharchenko, S. (2017). Syntaksychni normy ukrainskoi literaturnoi movy XX-pochatku XXI stolittia [Syntactic norms of the Ukrainian literary language of the XX and early XXI century]. Monograph [Edited by K. H. Horodenska]. Kyiv: Milenium. 417 p.
14. Shvartskopf, B. S. (2001). Kolebanie normy: ego sushnost i status v kulturno-rechevom i teoreticheskom plane [Fluctuation of the norm: its essence and status in the cultural, speech and theoretical terms]. Dictionary and culture of Russian speech. Moscow. P. 364–381.

References and their abbreviations

DVG – Kolibaba, L., Fursa, V. (2017). Slovnyk diieslivnoho keruvannia [Dictionary of verb government]. Kyiv: Lybid. 656 p.

ULD 11 – Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 tomakh [Ukrainian language dictionary in 11 volumes]. (1970–1980). Kyiv: Scientific thought.

ULD 20 – Slovnyk ukrainskoi movy: v 20 tomakh (Tomy 1-11 (A-OYASNYUVATY)) [Ukrainian language dictionary in 20 volumes (Volumes 1-11 (A-A-OYASNYUVATY))]. Retrieved from: <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=1&page=0>

UD – Slovnky Ukrainy on-line [Ukrainian dictionaries online]. Retrieved from: <https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>

VARIABILITY OF SYNTAX CONSTRUCTIONS OF UKRAINIAN LANGUAGE IN THE CONTEXT OF SOCIAL DYNAMICS

V. D. Shynkaruk, S. V. Kharchenko

Introduction. The article investigates linguistic variance in general and syntactic in particular in terms of syntactic norm, taking into account social processes. The reasons for the emergence of syntactic variance of the Ukrainian literary language are outlined. It is noted that syntactic variants are one of the means of forming a syntactic norm, these variants testify to the improvement and diversification of the grammatical system of

© В. Д. Шинкарук, С. В. Харченко

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 12, № 3, 2021

Ukrainian language. Syntactic variants compete with each other.

The purpose of this article is to consider dynamic processes in syntactic variance (on the example of verb control of speech verbs, mental activity, informing).

Results of the research. Verb government represents the national identity of the Ukrainian language. The subject of ambiguous interpretation was and is those singular forms of governed words that pose difficulties in Ukrainian word usage during the XX and early XXI century. and/or was different from the Russian syntactic norm. They even became an instrument of ideological struggle in the 1930s and 1980s, in connection with which some norms of verb government underwent unjustified adjustments.

In the use of verb government in the late XX and early XXI century in the context of social dynamics, we trace new phenomena: the variant series expand due to the appearance of new or those syntactic constructions that are considered to be more specific and acceptable for the Ukrainian language (predominantly reactivated syntactic constructions).

Conclusions. Syntactic variants testify to the improvement and diversification of the grammatical system of Ukrainian language. Syntactic variants compete with each other. "Victory" is earned by the option that is most convenient, most appropriate for specific communication conditions (internal factor of change) and/or for which favorable conditions are created (external influence on language).

Key words: variance, syntactic variant, syntactic norm, verb government.